

fedezzük, hanem a nagykiterjedésű, terméketlen homokterületek hasznosítása révén a közgazdasági szempont még súlyosabban esik latba, mert az egyébként más művelésre alkalmatlan területek után is tisztességes jövedelmet biztosít és azoknak talaját is javítja.

Egy kataszteri hold kétéves somkóró után átlag 2 ½ mázsa magtermés és 30 mázsa szár várható. Utóbbinak fentemlített cellulóze-tartalmát figyelembevéve, körülbelül

30 ezer kat.hold kétéves somkóró-termésre lenne szükségünk, hogy a nyers cellulóze-behozatalt teljesen kiküszöbölhessük.

(Erdészeti Lapok, 76. 4.sz., 1937.ápr. 382-383.p.)

Talán ez lehetett volna a 30-as évek ipari füve?

Tarján Ferencné

Magyarország első nyomtatott térképe a Világörökség része

Plibál Katalin

(Országos Széchényi Könyvtár)

Méltó helyére került hazánk első nyomtatott térképe, egyik leghíresebb írott történelmi emléke, a **Tabula Hungariae néven ismert Lázár-féle térkép**. Június 19-én, UNESCO Világemlékezet Bizottsága felvette 38 mű társaságában ezt a kimagasló jelentőségű, 16. századi dokumentumot a világszervezet exkluzív listájára, a Memory of the World remekművei közé.

Az 1997-ben, 10 esztendeje létrehozott jegyzékbe természetesen a világ valamennyi országa szeretné besoroltatni legfeljette őrzöttebb vagy leghíresebb nemzeti ereklyéit, de eddig ez csak 158 kivételes jelentőségű remekműnek sikerült. Ezek közé került be most a 16. században élt, titokzatos sorsú magyar írástudó, Lázár térképe, többek között olyan korszakos művek társaságában, mint például az indiai Rigvéda, Anglia meghódítását ábrázoló bayeux-i szőnyeg, a híres 1494-es tordesillasi szerződés, amellyel a Portugália és Spanyolország hajdan egymás közt felosztotta a gyarmatosítható világot, a 13. századi Hereford-i Mappa Mundi, az ókori Római Birodalom híres úttérképe, a Tabula Peutingeriana, és a hajdan gazdag ezüstmányáiról híres Selmecebánya bányatérképei, stb.

Lázár térképe, a Tabula Hungariae 1528 május közepén jelent meg Ingolstadtban. E mappát évszázadokon keresztül a kutatók és az érdeklődők csak leírásokból ismerték, míg az 1880-ban az ismeretlen-

ség homályából váratlanul elő nem bukkant. A híres bibliofil gróf Apponyi Sándor vásárolta meg, és más ritkaságokkal együtt 1925-ben az ő adományaként került az Országos Széchényi Könyvtár régi és ritka könyveket őrző gyűjteményébe.

A Tabula Hungariae térkép kéziratát készítő Lázárt ma joggal tekinthetjük a magyar térképészet „Anonymus”-ának, mivel életéről, iskolázottságáról igen kevés ismerettel rendelkezünk.

Bizonyos, hogy magyar volt, ám nem végzett egyetemet, kéziratának nyomtatásban való megjelenését nem érthette meg. A térképezésre, illetve annak megszerkesztésére valamikor a 16. század első évtizedében kerülhetett sor, annyi bizonyosnak tűnik, hogy 1514-ben már kész, vagy ahhoz nagyon közeli állapotban lehetett. Magyarország Mohács előtti állapotát rögzítő, felbecsülhetetlen értékű térkép ma csak egyetlen példányban létezik.

Lázár kéziratát Johannes Cuspinianus, a bécsi egyetem rektora, és Magyarországon gyakran megforduló diplomata találta meg és vitte Bécsbe. A fenti eseményre szerintünk valamikor 1526. szeptember 25-e után kerülhetett sor, miután I. (Nagy) Szulejmán török császár a budai vár szobrait, a Corvina-könyvtár egy részét, a templomok arany és ezüst kegytárgyait hajóra rakatta, és Pest városát felgyújtatva elhagyta a középkori Magyarország fővárosát.

Az eredeti kéziratot a ma ismert formára Georg Tannstetter, a bécsi egyetem tanára szerkesztette át, ő adhatta a ma ismert címet is, s talán ő készítette a latin és német nyelvű ország leírásokat is.

A térkép fametszetes nyomódúcát Ingolstadtban Petrus Apianus nyomdájában készítették. A négy dúc illesztésénél látható eltérések alapján azt vélelmezzük, hogy legalább két ember végezhette a fametszést. A térképen több mint 1200 település, illetve más földrajzi név található meg, amelyek a nyomódúcra az úgynevezett sztereotípija eljárásával kerültek fel, és ezt az új, korszerűnek mondható nyomtatási technológiát a világ éppen Petrus Apianusnak köszönheti. Peter Bienewitz vagy ahogy neve ismert, Petrus Apianus Leisnig-ben született 1495-ben; e város félúton van Lipcse és Drezda között. 1518-ban iratkozott be a Lipcsei egyetemre, s nevét is akkor latinosította. Az egyetemen asztronómia és a matematika tudománya iránt érdeklődött. 1520-ban tanulmányai folytatására a Bécsi egyetemre ment, ahol többek között Georg Tannstetter tanítványa lett. Még abban az évben közreadta

első térképét, amelynek címe *Typus orbis universalis* volt. 1526-ban fivérével Georgius Apianus-szal együtt költözött Ingolstadtba, ahol a Haderstrasse 918 szám alatt alapított nyomdájukban egymástól függetlenül dolgoztak. Petrus Apianus ugyanebben az időben az Ingolstadti egyetemen matematikát is tanított. Az első saját nyomtatású térképe, amely Ingolstadtban készült, éppen a *Tabula Hungariae* című térkép volt, amely 1528. május közepén jelent meg. Jelen kutatásaink szerint a *Tabula Hungariae* című térkép a sztereotípija eljárásával került nyomtatásra, s az is bizonyosnak tűnik, hogy ezt a különleges sokszorosítási módszert Petrus Apianus fejlesztette ki.

A ma kartonra kasírozott térképet négy álló ívre nyomtatták. Ma mindössze a 3. íven lehet találni egy vízjeltöredéket. Ez a bal konc felső harmadában, a vágott szélektől balra 240, jobbról 147, fentről 83, lentől pedig 194 mm-re található szőlőfürt. Sajnos e kis részlet, valamint a szitaadatok alkalmatlanok arra, hogy Charles Moise Briquet *Les Filigranes* című műve alapján azonosítható legyen az a műhely ahol egykor e papír, készülhetett. A töredék véleményünk szerint leginkább a 13066. sz. vízjelhez hasonló.

A nyomtatás és a közreadás költségét a megtaláló Johannes Cuspinianus vállalta magára, aki e jeles művet I. (Habsburg) Ferdinándnak ajánlotta, akit a csehek 1526. október 23-án, míg a magyar rendek 1527. november 3-án királyukká koronázták.

A Lázár-térkép UNESCO-listára kerülése valóban nagy kitüntetés, a magyar kultúra rég várt elismerése, hiszen az ENSZ Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szakosított Szervezete jegyzékében szereplő alkotásokat csakugyan megismeri az egész világ. Eddig a listán csupán két magyar vonatkozású bejegyzést találhattunk. Az első mű, amely e kitüntető címet megkapta, Tihanyi Kálmán szabadalmi leírása volt. A történetírás a 20. század egyik nagy találmányaként tartja számon azt a televíziórendszert, amely - Tihanyi Kálmán hetven éve publikált angol és francia szabadalmi nyomán - új irányt szabott az akkor már ötven éve vajdó kísérleteknek. Majd pár évvel később a Vatikán utáni második legnagyobb reneszánsz könyvtár, a Bibliotheca Corviniana került fel e jegyzékre.

